

РЕГИОНАЛНИ ЦЕНТАР ЗА ТАЛЕНТЕ ВРАЊЕ

ДЕПОПУЛАЦИЈА ОПШТИНЕ ЦРНА ТРАВА
DEROPULATION OF THE MUNICIPALITY OF CRNA TRAVA

Аутор: **НИКОЛА СТАНОЈЕВИЋ**

ученик 2. разреда гимназије „Стеван Јаковљевић“

члан ФДВ „Христифор Црниловић-Кица“ Власотинце

Ментор:

ГОРИЦА МИЛОВАНОВИЋ,

професор географије

ДЕПОПУЛАЦИЈА ОПШТИНЕ ЦРНА ТРАВА

DEPOPULATION OF THE MUNICIPALITY OF CRNA TRAVA

Аутор: **НИКОЛА СТАНОЈЕВИЋ**

ученик 2. разреда гимназије „Стеван Јаковљевић“

члан ФДВ „Христифор Црниловић-Кица“ Власотинце

Ментор:

ГОРИЦА МИЛОВАНОВИЋ, професор географије

РЕЗИМЕ

Општина Црна Трава суочава се са озбиљним проблемом депопулације који је у овој општини присутан од средине 20. века и траје и данас. Како бих скренуо пажњу јавности на овај проблем посветио сам му свој рад. Применом теренског истраживања и осталих метода приказао сам ток депопулације у другој половини 20. века и првој деценији 21. века као и факторе који утичу на овај проблем, а такође и предвиђено демографско стање у наредних 40 година са циљем да и друге општине у Србији не би снашла судбина Црне Траве. Закључио сам да је депопулација током посматраног периода била изузетно интензивна, али и да настоји да се настави у будућности, тако да се хитно требају предузети одређене мере како би се решио овај проблем.

Кључне речи: депопулација, природни прираштај, наталитет, морталитет, миграције

SUMMARY

The municipality of Crna Trava is facing a serious problem of depopulation, which is in the municipality from the mid-20th century and continues today. In order to draw public attention to this issue I have dedicated to him this work . Applying field research and other methods I have showed the course of depopulation in the second half of the 20th century and the first decade of the 21st century, as well as factors that influence this problem, and also provided demographic situation in the next 40 years in order to other municipalities in Serbia to avoid the fate of Crna Trava. I concluded that the population decline during the period was very intensive, but also seeks to continue in the future, so it is an urgent need to take measures to solve this problem.

Key words: depopulation, natural increase, birhrate, mortality, migrations

УВОД

Друштвено-економске и политичке промене у другој половини 20. века и првој деценији 21. века значајно су допринеле мењању демографске слике Републике Србије, а посебно пограничних општина југоисточне Србије. Бројни неповољни демографски трендови настављени су или интензивирани, а неке демографске појаве добиле су израженије облике у пограничју. Посебно је изражен процес депопулације, који иако је свуда распрострањен, највеће размере достиже на подручју општине Црна Трава. С обзиром да је проблем депопулације изузетно актуелан он је већ доста пута обрађиван али је мало пажње посвећено Црној Трави и решавању проблема ове општине. Сврха овог рада је да укаже на овај проблем, да прикаже његов ток у последњих 60-ак година и факторе који утичу на овај проблем као и да прикаже предвиђено демографско стање у наредних 40 година а све то са циљем да се овај проблем реши и да се предузму различите мере како и остале општине у Србији не би доживеле судбину Црне Траве.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Као извор података коришћени су подаци пописа становништва у периоду 1948.-2011. као и неке публикације Републичког завода за статистику попут „ Упоредни преглед броја становника 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991. и 2002" и „Демографска статистика у Републици Србији, 2011." а такође и резултати теренског истраживања.

Поред теренског истраживања у изради овог рада, у писању је коришћен историјски метод, аналитичка обрада истражене литературе и другог материјала, затим статистичка обрада података, картографски, графички и компаративни метод.

Положај

Општина Црна Трава простире се у југоисточном делу Србије на површини од 318км² и административно припада Јабланичком округу. Смештена је у горњем делу тока реке Власине, на обронцима Чемерника, Острозуба, Тумбе, Плане и Власинске висоравни. Граничи се са 5 општина: на северозападу се ова општина граничи са општином Власотинце, на североистоку са општином Бабушница, на југу са општином Сурдулица, на југозападу је општина Владичин Хан док је на западу је општина Лесковац. На истоку је државна граница са Бугарском.

Историја

Територија општине Црна Трава насељена је веома давно, још неколико стотина година пре Христа, а као један од најстаријих народа који је насељавао просторе Крајишта, Власине и Црне Траве помињу се Цидови. О њима говоре легенде и сведоче поједини гробови сразмерни њиховом високом расту: на Поповој чуки, на Станићеву изнад Козарнице, у Црвеном брегу...

Након изумирања Цидова ове просторе неселили су Дарданци - илирско племе са трачким елементима. Римским освајањем ових простора Дарданци су романизовани, а територија Црне Траве припада провинцији Горња Мезија. Поделом Римског царства 395. године нове ере, на Источно и Западно, ови крајеви припали су Византији. У време цара Јустинијана (527.-565.) Црна Трава је била пусто место са великим шумама у којима су живеле разне животиње. Нешто касније, отприлике у 7. веку се на овим просторима насељавају Срби. После 565. године, не зна се тачно кад, у црнотравском крају је био подигнут манастир у којем је, осим калуђера, живело и неколико чобана и они су били једини становници у то време. Временом, манастир је остао без свога братства а чобани без потомака, па је током 9. и 10. века Црна Трава поново пусто место.

На овој територији, на једном малом простору чији је центар на ушћу Чемернице у Власину формираће се, током векова, насебина која ће се најпре звати Вилин Луг, а с краја 14. века добиће ново име - Црна Трава.

Постоји легенда о пореклу имена која потиче из 1389., и везана је за Косовску битку. Према овој легенди, једна јединица српске војске, састављена од српских стрелаца и коњаника одлучила је да се одморе на једном зеленом пољу док су путовали до бојног поља. Због тога што су војници лежали на отвореном пољу покривено јако отровном травом и цвећем, били су опијени и нису се на време пробудили за битку. Кад су то схватили, проклели су траву на којој су лежали, прогласивши је „црном“ травом.

Турским освајањем Србије Црна Трава је припала Османском царству и тек је 1878. трајно припала Србији. Турски попис из 1536. бележи број кућа у црнотравским селима. Према њему Гаре има 42, Јабуковик 30, Кална 38 кућа, Брод 22, Добро Поље 28, а сама Црна Трава 13 кућа тако да је у општини Црна Трава тада било 173 кућа а како је просечан број становника по домаћинству био око 7 може се претпоставити да је тада на овом простору живело негде око 1211 становника.

Кретање броја становника

У периоду од средине 20. до краја прве деценије 21. века Црна Трава је, као и већина општина у Србији била изложена процесу депопулације. Међутим, оно по чему се Црна Трава издваја јесте интензитет одвијања депопулације. У том шездесетогодишњем раздобљу број становника ове општине смањен је за седам осмина. Наиме, укупно 1663 становника из времена пописа из 2011. године представљало је свега 12% становништва (од 13614) које је на истој територији општине живело 1948. године. Истовремено, у већини општина са негативном стопом демографског раста смањење је било знатно успореније. Тако је Црна Трава са просечном негативном годишњом стопом раста од -32,6 промила била општина у Србији са убедљиво најинтензивнијим смањењем становништва од 1948. до 2011.

Година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Број становника	13614	12902	12319	9672	6366	3778	2563	1663
Стопа раста становништва у периоду (просечно годишње у ‰)		-10,7	-5,8	-23,9	-41,0	-50,8	-38,1	-55,1

Табела 1. Кретање броја становника општине Црна Трава 1948.-2011.

Population trends in the municipality of Crna Trava 1948.-2011.

Депопулација општине Црна Трава била је континуиран процес. Ни у једном међупописном периоду није забележено повећање становништва. Најмања негативна просечна годишња стопа раста остварена је у раздобљу 1953– 1961. (-5,8‰), док је смањење становништва било најинтензивније у међупописном периоду од 2002. до 2011. године (-55,1‰).

На размере депопулације Црне Траве указују и други подаци. Становништво свих 25 насеља било је малобројније у 2011. години него 1948. године. У свим насељима, без изузетка, смањење броја становника било је врло интензивно. Најмања негативна стопа раста остварена је у насељу Градска, али је и његово становништво у 2011. години било смањено за две трећине у односу на стање из 1948. године (са 738 на 255 становника). Истовремено у сваком другом насељу број становника је смањен 10 пута а најбољи примери су насеља Добро Поље (са 421 на 19), Бајинци (смањење са 420 на 11), Бистрица (са 282 на 2) и Острозуб (са 246 на само једног). То су насеља која су практично нестала са демографске карте општине Црна Трава.

Природно кретање становништва: Природно кретање становништва представља значајну компоненту раста становништва, зависи од стопа наталитета, морталитета и природног прираштаја, тако да је анализа њихових вредности током педесетогодишњег периода добар показатељ тенденција у кретању становништва општине Црна Трава.

Почев од 1970-их година, депопулација, поред миграционе компоненте, представља резултат и појаве негативног природног прираштаја.

Природни прираштај представља разлику између броја живорођених и умрлих у посматраној години. Стопа природног прираштаја представља годишњу разлику живорођених и умрлих у односу на број становника у посматраној години.

На почетку посматраног периода услед веома високог наталитета али и морталитета, природни прираштај је достигао веома велике вредности и максимум од чак 16,7% 1961. године када је било 298 живорођених и 93 умрлих. Висок природни прираштај је забележен и у следећем попису 1971. године и износи 3%, односно било је 120 рођених и 91 умрлих. Временом, наталитет је опадао, док је морталитет бележио приближно исте вредности па је природни прираштај опадао.

Уколико се посматра само тродеценијско раздобље, од 1981. до 2011. године, број умрлих је сваке године премашивао број живорођених, с тим што је временом та разлика постајала све већа. И док је у 1981. години тај однос био 71 (умрли) према 57 (живорођени) и природни прираштај износио -2,2%, у наредним деценијама разлика је расла тако да је 1991. године било 79 умрлих и 23 живорођених тј. природни прираштај је износио -14,7% ; 2002. године било је 72 умрлих и 13 живорођених и природни прираштај је износио -23,6%, да би 2011. године број умрлих био 79, а број живорођења смањен на свега шесторо живорођене деце и тако је природни прираштај достигао рекордну негативну вредност -47,1%.

Година	Број становника	Живорођени	Умрли	Природни прираштај	На 1000 становника		
					живорођени	умрли	Природни прираштај
1961	12319	298	93	205	24,2	7,5	16,7
1971	9672	120	91	29	12,4	9,4	3
1981	6366	57	71	-14	9,0	11,2	-2,2
1991	3778	23	79	-56	6,1	20,8	-14,7
2002	2563	13	72	-59	5,2	28,8	-23,6
2011	1663	6	79	-73	3,8	50,9	-47,1

Табела 2. Природни прираштај 1961. - 2011.

Table 2. Natural increase 1961. - 2011.

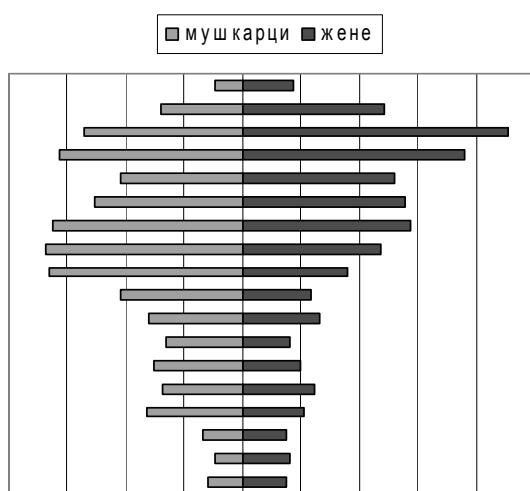
Врло интензивно опадање броја живорођења се, у случају општине Црна Трава, само делимично може објаснити ниским и опадајућим фертилитетом. Стопа укупног фертилитета показује укупан врој живорођене деце на једну жену у условима фертилитета по старости из године посматрања, а занемарујући смртност до краја фертилног периода. Да би се обезбедила проста репродукција, стопа укупног фертилитета треба да буде на нивоу од 2,1 детета по жени.

Ниво фертилитета је углавном опадајући, с тим што се почетком 1990-их и почетком 2000-их практично није разликовао од републичког просека. Током прве деценије 21. века забележено је повећање вредности стопе укупног фертилитета (на 1,8), али се то ипак није одразило на повећање броја живорођења.

Слично је и са нивоом морталитета. Изразито високе опште стопе морталитета, које су приближно троструко више од просека за Србију (нпр. 50,9‰ према 14,0‰ у периоду 2002-2011) не могу се објаснити високим нивоом смртности по старости и полу.

Имајући у виду мала одступања у нивоу фертилитета становништва Црне Траве од просека за Србију, веома наглашене разлике у општим стопама наталитета (знатно ниже у Црној Трави) и морталитета (знатно више у Црној Трави) могу се у највећој мери тумачити специфичном старосном структуром становништва те општине. Наиме, интензивно и континуирано иселјавање условило је не само појаву изразите депопулације већ и, због селективности миграната по старости као и полу, наглашену деформисаност старосне структуре укупног становништва.

Становништво Црне Траве је већ почетком 1990-их година имало све карактеристике изразито старе популације. Према попису из 1991. сваки пети становник општине био је

Графокон 1. Старосна пирамида општине Црна Трава

Chart 1. Age pyramid of municipality of Crna Trava

старији од 65 година, док је приближно сваки девети становник био млађи од 15 година. То значи да је индекс старења увелико премашио јединицу (износио је 1,75), а просечна старост се убрзано приближавала граници од 50 година (износила је 46 година). За мање од две деценије, старосна структура становништва општине Црна Трава је постала још неповољнија и готово сасвим деформисана.

Актуелна старосна пирамида најшира је при врху, док су база и њен средишњи део потпуно окрњени. Удео старијих од 65 година достигао је 40%, док је удео млађих од 15 година сведен на мање од 10%.

Поред старосне, поремећена је и полна структура. С обзиром да су жене просторно покретљивије, и да се лакше одлучују да мигрирају, посебно на краћим релацијама, не чуди појава изразитог „вишка“ мушкараца код средовечног становништва, а посебно код млађег средовечног. Тако је 2011. године у општини Црна Трава живело свега 109 жена старости 20-39 година. Истовремено, број мушкараца исте старости био је за 30% већи (145). Подаци упућују не само на врло сужену „репродуктивну базу“ женског становништва, већ и на веома наглашен проблем мушкараца исте старости у погледу проналажења брачног партнера.

Миграционо кретање становништва: Смањење становништва општине Црна Трава је, пре свега, резултат интензивног иселјавања становништва. Миграциони салдо био је негативан током читавог посматраног периода – од средине 20. века, па до краја прве деценије 21. века. У раздобљу 1981.– 2011., и поред појаве растућег негативног природног прираштаја, нето емиграције биле су доминантна компонента смањења становништва општине Црна Трава. У том раздобљу, посматраном као целина, негативан миграциони салдо био је више него двоструко већи од негативног природног прираштаја (-3200 према -1500). Разлика је била највећа осамдесетих година (однос је био приближно 5:1), да би касније она била сведена на око 20%. Тако је, на пример, од 2002. до 2011. негативан природни прираштај износио -432, док је миграциони салдо био процењен на -524.

Година	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Досељени	43	31	25	13	25
Одсељени	134	89	70	62	65

Табела 3. Мигранти у општини Црна Трава у периоду 2007.-2011.

Table 3. Migrants in municipality of Crna Trava in the period 2007.-2011.

Из табеле се види да је и у последњих пет година настављен тренд иселјавања, додуше смањеним интензитетом али и те како значајним за процес депопулације. Не постоје никакве базе података оних који су се одселили у претходном периоду, тако да то знатно отежава истраживање.

Општа је чињеница да велики број људи одлази из овог подручја, али нема података о томе који је то број, колико људи се одселило до сада или који би то број могао бити у некој скоријој будућности. Због свега наведеног, спровео сам анкету на подручју општине Црна Трава како бих боље објаснио ток и узроке миграција, јер је оваквим приступом добијено највише података о овој теми.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

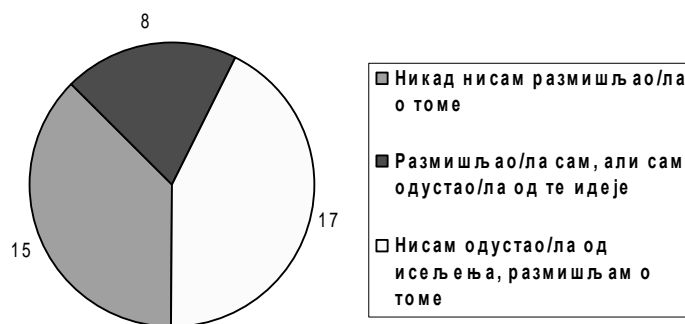
Истраживање миграција

Истраживање миграција кроз истраживање јавног мњења на подручју Црне Траве први пут је урађено кроз овај рад. Истраживања миграција код нас, генерално, врло су ретка и оскудна, посебно кад је реч о парцијалним деловима територије. О миграцијама на подручју Црне Траве до сада се углавном закључивало на основу националних истраживања или на основу посредних претпоставки. Те претпоставке су тачне, али закључци о теми миграција нису увек једнозначни и поуздани, што ће бити приказано кроз анализу налаза добијених у овом истраживању.

Истраживани узорак чини 40 испитаника, старости изнад 15 година који су испитивани у 5 насеља општине Црна Трава: Црна Трава, Кална, Градска, Криви Дел и Преслап.

Миграциони потенцијал: Према налазима истраживања, миграциони потенцијал општине Црна Трава износи 42,5% (17 испитаника), односно скоро једну половину укупне популације старије од 15 година. То је број оних који су рекли да размишљају о исељењу из места у ком живе и од те идеје до сада нису одустали.

Доста велики број испитаника/ица (15 испитаника/ица или 37,5%) је инертан у односу на миграције, односно никада нису размишљали о исељењу из места у ком живе. Релативно мали број испитаника/ица је размишљао о исељењу али је од те идеје одустао (8 испитаника/ица или 20%).

Графикон 2. Да ли сте размишљали да се иселите из места у ком живите?

Chart 2. Have you thought to move out of where you live?

Профил потенцијалних миграната: Озбиљно и дубље истраживање миграција подразумева и улажење у профил потенцијалних миграната/киња, односно у одговор на питање које су то друштвене групе склоније напуштању места у ком живе. Одговор на ово питање даје и одговор на то шта су за поједине групе мотиви миграција, као и да ли сви имају исте могућности да напусте своје место боравка и преселе се у неко друго. Статистички посматрано, ни за једну друштвену групу, формирано по било којој карактеристици, се не може рећи да је доминантна група која је склона мигрирању. Зато кренимо редом.

Жене су у нешто већој мери склони да размишљају да мигрирају; док је просек одговора у целом узорку 42,5% (17 испитаника/ица), у случају жена то је 45,5% (10 од 22 испитаница) а код мушкараца 38,8% (7 од 18 испитаника).

	Мушко	Женско
Никад нисам размишљао/ла о томе	7	8
Размишљао/ла сам, али сам одустао/ла од те идеје	4	4
Нисам одустао/ла од исељења, размишљам о томе	7	10

Табела 2. Пол и однос према миграцијама

Table 1. Sex and relationship to migrations

Они који нису везани брачном заједницом у већој мери су склони ка миграцијама него они који су удати/ожењени. Тако чак 59% (13 од 22 испитаника/ица) оних који нису у браку размишља о исељењу. Ово ће бити јасније када се узме у обзир и старост код испитаника.

Старост је социодемографска одлика која статистички показује највећу везу у односу према намери за мигрирањем. Очекивано, млади су у већој мери склони миграцијама, посебно они који су завршили школовање и налазе се пред започињањем радне каријере. Реч је о групи између 20-24 година, у којој 83,3% (5 од 6) испитаника/ица има намеру да напусти своје место живљења. И у друге две групе младих (15-19 и 25-30) склоност ка миграцијама је велика. Очекивано, како се повећава број година, тако се смањује склоност ка исељењу, па тако у старосној групи 30-39 жели да се исели 42,85% (3 од 7), а у групама од 40-49 и 50-59 година 16,6% и 25% односно по 1 испитаник/ица; док међу испитаницима старијим од 60 година нема оних који желе да се иселе.

	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60+
Никад нисам размишљао/ла о томе	2	1	1	2	3	2	4
Размишљао/ла сам, али сам одустао/ла од те идеје	/	/	2	2	2	1	1
Нисам одустао/ла од исељења, размишљам о томе	3	5	4	3	1	1	/

Табела 3. Старост и однос према миграцијама

Table 3. Age and relationship to migrations

Грађани са најнижим нивоом образовања су у најмањој мери склони да се селе - 30% (3 од 10 испитаника/ица). Такође, мању склоност ка исељењу показују и ученици и студенти код којих је жељу за исељењем изразило 37,5% (3 од 8) испитаника/ица. Како расте ниво образовања, расте и спремност ка миграцијама тако да је најсклонија миграцијама група оних који имају вишу школу или факултет, који са тим нивоом образовања не успевају да се остваре у заједници у којој живе. У ту групу спада чак 54,5% (6 од 11) испитанка. Нешто је мањи проценат оних са средњом школом 45,5% (5 од 11) испитаника.

	Завршена основна школа или мање	Средња школа	Виша школа или факултет	Ученик/ица или студент/киња
Никад нисам размишљао/ла о томе	6	4	2	3
Размишљао/ла сам, али сам одустао/ла од те идеје	1	2	3	2
Нисам одустао/ла од исељења, размишљам о томе	3	5	6	3

Табела 4. образовање и однос према миграцијама

Table 4. Education and relationship to migrations

Слична ствар као са образовањем је и са занимањем испитаника/ица. Занимање је одлика која је у значајној вези са образовањем; они који су на нижим лествицама у друштвеној хијерерхији у погледу занимања, имају нижи ниво образовања, па очекивано, имају и сличан однос према миграцијама.

	домаћица	пољопривредник/ица	радник	службеник/ица	ученик/ица	стручњак
Никад нисам размишљао/ла о томе	3	4	2	2	3	1
Размишљао/ла сам, али сам одустао/ла од те идеје	1	1	2	1	2	1
Нисам одустао/ла од исељења, размишљам о томе	2	3	2	4	3	3

Табела 5. Занимање и однос према миграцијама

Table 5. Occupation and relationship to migrations

Најмање склони миграцијама су домаћице, пољопривредници/ице и радници. Најсклонији су они који су по занимању стручњаци, а близу њима су и службеници/ице и ученици.

Просечна месечна примања по члану домаћинства не диференцирају постојање жеље за мигрирањем нити говоре о некој правилности у овом случају. Иако је за очекивати да сиромашнији имају већу потребу за миграцијама, то није случај. Из овога се закључује да потреба за сељењем није базирана само на жељи, већ и на процени могућности. Сиромашни, иако би можда желели, процењују да немају почетних услова и могућности за сељењем, па овај одговор бирају у мањој мери. Тако је свега 3 од 8 (37,5%) испитаника са просечним месечним приходом по члану домаћинства испод 10000 динара жељно да се исели. У свим осталим групама проценат потенцијалних миграната је већи.

	До 10000	10000 - 15000	15000 - 20000	Више од 20000
Никад нисам размишљао/ла о томе	4	4	5	4
Размишљао/ла сам, али сам одустао/ла од те идеје	1	2	3	2
Нисам одустао/ла од исељења, размишљам о томе	3	5	5	4

Табела 6. Просечна месечна примања по члану породице (у динарима) и однос према миграцијама.

Table 6. Average monthly income per family member (in dinars) and relationship to migrations

Пожељна одредишта миграција: Потенцијални мигранти/киње се могу поделити у три велике групе са становништа места где планирају да се селе. Највећи део, чак 58,8% (10 од 17) испитаника за одредницу свог исељења види неки већи град у Србији попут Ниша, Београда, Новог Сада. Затим, већи део испитаника - 29,5% (5 од 17 испитаника) је за одредницу свог исељења изабрао неки суседни град попут Власотинца, Сурдулице, Лесковца или Пирота. Релативно мали број испитаника - свега 11,7 % (2 од 17) испитаника је за жељено место исељења навео иностранство.

Узроци миграција: Мотиви за исељавањем су искључиво економске природе. Сви испитаници који су изразили жељу за исељењем као разлог су навели лошу економску ситуацију, низак животни стандард, недостатак новца као и проблеме у вези са послом. То је или непостојање било каквог посла, или је посао који тренутно обављају недовољан за егзистенцију.

Пројекције становништва

Актуелна старосна структура, ниске репродуктивне норме становништва, старосни модел морталитета и друштвено-економске прилике које и даље подстицајно делују на исељавање са подручја општине Црна Трава су чиниоци који ће вероватно одлучујуће деловати и на њен будући демографски развитак. Такав став умногоме је поткрепљен и резултатима демографских пројекција Црне Траве, и то посебно оних које су засноване само на претпоставкама о могућим будућим трендовима фертилитета и морталитета. Такве пројекције омогућавају прецизније сагледавање ефеката промене фертилитета и морталитета, као и актуелне старосне структуре становништва на будуће кретање броја становника и њихову дистрибуцију по старости.

Усвојио сам пет варијанти хипотеза о фертилитету. Варијанта ниског фертилитета заснива се на претпоставци да ће стопа укупног фертилитета постепено, али континуирано, опадати до нивоа од 1,3 детета по жени који би био достигнут 2045. године. Код средње варијанте је претпостављено да ће ниво фертилитета почети лагано да се повећава, и то до 2025. године, када би стопа укупног фертилитета достигла 1,8, да би до краја пројекционог периода остала на том нивоу (око 15% испод потребног за просту репродукцију). И код високе варијанте је као циљна година предвиђена 2025, али би претпостављени ниво фертилитета износио 2,2 (око 5% изнад потребног за

просту репродукцију). Варијантом екстремно високог фертилитета је претпостављено тренутно (до 2015) и нагло повећање фертилитета до 3,5 детета по жени (око 70% изнад нивоа неопходног за замену генерација). Код константне варијанте је претпостављено задржавање стопе укупног фертилитета на просечном годишњем нивоу који је регистрован у трогодишњем периоду 2009–20011. (1,6 детета по жени).

Приликом постављања хипотеза о морталитету пошло се од основне претпоставке да се диференцијални морталитет (по старости и полу) становништва општине Црна Трава неће битије разликовати од нивоа морталитета централне Србије, претпостављеног у пројекцијама становништва Србије за период 2002–2052. Предвиђено је настављање континуираног продужетка очекиваног трајања живота, и то до нивоа од 78,8 година за мушко и 83,3 године за женско становништво.

И у наредном периоду неминовно би дошло до смањења броја становника. Према свим варијантама, становништво Црне Траве би у 2050. години било малобројније него 2011. године. Предвиђени број становника за ту годину креће се од 715 (ниска варијанта) до 1207 (варијанта екстремно високог фертилитета).

Према ниској варијанти, број становника био би више него преполовљен, док би према варијанти екстремно високог фертилитета смањење износило „свега“ 25%. Процес депопулације био би континуиран током читавог пројекционог периода. Смањење становништва било би заустављено једино под претпоставком остварења варијанте екстремно високог фертилитета, и то тек после 2040. године. Нажалост и поред напомена о ограничењима ових демографских пројекција, резултати недвосмислено указују на врло суморну демографску будућност Црне Траве. То се пре свега односи на кретање укупног становништва.

Година	2030.	2050.
Варијанта ниског фертилитета	992	715
Варијанта средњег фертилитета	1013	779
Варијанта високог фертилитета	1038	849
Варијанта екстремно високог фертилитета	1165	1207
Варијанта константног фертилитета	1002	746

Табела 7. Пројекције становништва за 2030. и 2050.годину

Table 7. Population projections for the 2030th and 2050

ЗАКЉУЧАК

Општа демографска ситуација у општини Црна Трава је неповољна. Пад укупног броја становника, ниска стопа наталитета и фертилитета, негативан природни прираштај - све су то карактеристике популације која се налази у стадијуму дубоке демографске старости. Од средине осамдесетих година 20. века вредности природног прираштаја постају негативне, па популација Црне Траве улази у процес депопулације. Старосна структура становништва је таква да неће обезбедити побољшање демографске ситуације ни у наредном периоду. Тешко је претпоставити да ће се ово опадање успорити, с обзиром на биолошке факторе и на врло тешке социјалне услове за подизање деце, али је потребно одговарајућим мерама демографске и социјалне политике бар ублажити даље негативне тенденције и укључити државне институције и јавност, као и саме становнике Црне Траве у решавање овог проблема.

ЗАХВАЛНОСТ

Након завршетка рада захвалио бих се, пре свега свом ментору Горици Миловановић на помоћи око одабира теме и указаним сугестијама, а такође и начелнику Републичког завода за статистику у Лесковцу, Драгану Крстићу који ми је кроз бројне статистичке податке пружио велику помоћ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ч. Динчић, *"Из прошлости Црне Траве"*, Црна Трава, 2007
2. Р. Николић, *"Крајиште и Власина"*, Београд, 1912
3. Републички завод за статистику, *"Демографска статистика у Републици Србији 2011"*, Београд, 2011
4. Републички завод за статистику, *"Упоредни преглед броја становника 1948.-2002"*, Београд, 2004
5. Републички завод за статистику, *"Природно кретање становништва у Републици Србији 1961-2010"*, Београд, 2012
6. Г. Пенев, *"Пројекције становништва Србије 2002-2052"*, Београд, 2007